

แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกัน ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

The Guideline for Developing Art Learning Activities to Prevent Bullying of Elementary School Students

ปทุมมา บำเพ็ญทาน^{*1}
Patumma Bumpentan^{*1}

^{*}Corresponding Author, email: patumma96@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์และแนวคิดในการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนประถมศึกษาในทัศนะของครูทัศนศิลป์ 2) ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรม และ 3) นำเสนอและประเมินแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อใช้ในการป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนประถมศึกษา แบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วย 1.1) ศึกษาสถานการณ์และแนวคิดการจัดกิจกรรมโดยสัมภาษณ์ครูทัศนศิลป์ 5 คน 1.2) ศึกษาแนวทางการพัฒนากิจกรรมโดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 8 คน และระยะที่ 2 พัฒนาและประเมินแนวทางการกิจกรรมวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนากิจกรรมมีหลักการและจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การใช้กิจกรรมศิลปะเป็นสะพานเชื่อมสื่อสารความรู้สึก ให้นักเรียนเห็นคุณค่า เคารพ และมีเจตคติดีต่อตนเองและผู้อื่น เนื้อหาเป็นไปตามหลักสูตรและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมแบ่งเป็น 5 กระบวนการ คือ 1) รับรู้และเข้าใจความรู้สึกตนเอง 2) ปลดปล่อย แสดงออก และสร้างสรรค์ศิลปะ 3) สร้างความสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่น 4) สะท้อนคิดและวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ และ 5) การเสริมแรงทางบวก โดยสามารถใช้อุปกรณ์ศิลปะทั่วไปที่สอดคล้องกับกิจกรรม ประเมินผลการเรียนรู้ 3 ด้าน ทั้งพฤติกรรม ผลงาน และประเมินความสำเร็จจากการเรียนรู้ ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ คือ 1) ความเข้าใจนักเรียนทั้งด้านธรรมชาติของนักเรียน การอบรมเลี้ยงดูและวุฒิภาวะ 2) ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี 3) โรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ สร้างระบบป้องกันการกลั่นแกล้ง 4) ครูทุกกลุ่มสาระวิชาควรร่วมมือกัน และ 5) ครอบครัวยุติให้ความร่วมมือ ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมต่อครูทัศนศิลป์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 59 คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้พบว่า ผลการประเมินโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$ และ $\bar{X} = 4.22$) โดยผลการประเมินกระบวนการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$) ส่วนความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$)

คำสำคัญ: กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ, การป้องกันการกลั่นแกล้ง, นักเรียนระดับประถมศึกษา

¹ อาจารย์, ดร., คณะนิเทศศาสตร์, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

¹ Lecturer, Dr., Faculty of Communication Art, Huachiew Chalermprakiet University

Abstract

The research aimed to 1) examine the current situation and conceptual approaches to organize art activities to prevent bullying among primary school students from the perspectives of visual arts teachers, 2) explore expert opinions on the development of art activities, and 3) present and evaluate the proposed art-based activity guidelines designed to prevent bullying among primary students. The study was divided into two phases. Phase 1 involved foundational data collection, aimed to: 1.1) investigate the current situation and concepts through interviews with five visual arts teachers, and 1.2) examine developmental guidelines through interviews with eight experts. Phase 2 focused on developing and evaluating the proposed activity guidelines. Data were analyzed using frequency, mean, standard deviation, and content analysis.

The findings revealed that the core principles and objectives of the proposed activity guidelines emphasized the use of art as a medium for emotional expression and communication. The activities aimed to foster self-worth, mutual respect, and positive attitudes among students. The content aligned with the national curriculum and was integrated with students' daily life experiences. The activities were structured into five key processes: 1) Recognition: observing and understanding one's own emotions, 2) Release: expressing and creating through art, 3) Relationship: building connections and collaborating with others, 4) Reflection: engaging in self-reflection and constructive critique, and 5) Reinforcement: strengthening positive behaviors. General art materials appropriate to each activity could be used. Learning outcomes were assessed in three domains: behavioral changes, art products, and individual learning achievements. Key supporting factors for effective implementation included 1) a deep understanding of students' nature, upbringing, and developmental stages; 2) the teacher serving as a positive role model; 3) school-wide and inter-agency systems for bullying prevention; 4) collaboration among teachers across all subject areas; and 5) active involvement of families. The proposed guidelines were presented to 59 visual arts teachers and stakeholders. The evaluation results indicated a high level of overall suitability ($\bar{X} = 4.46$) and feasibility ($\bar{X} = 4.22$), with the activity processes rated as most appropriate ($\bar{X} = 4.58$) and feasibility rated at a high level ($\bar{X} = 4.41$).

Keywords: Art Learning Activities, Bullying Prevention, Elementary School Students

บทนำ

สถานการณ์การกลั่นแกล้ง (Bully) ของนักเรียนในสถานศึกษาเป็นปัญหาสำคัญที่มีแนวโน้มทวีความรุนแรงขึ้น ในปี พ.ศ. 2561 กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข รายงานว่า ประเทศไทยมีสถิติเด็กถูกกลั่นแกล้งรังแกในสถานศึกษาปีละกว่า 600,000 คน จัดอยู่ในอันดับที่ 2 ของโลก โดยนักเรียนในกลุ่มที่มีครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง หรือป่วยเป็นโรคทางจิตเวช มักจะเป็นผู้รังแก ส่วนนักเรียนในกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการถูกรังแกสูง คือ กลุ่มที่มีพัฒนาการช้า เด็กพิเศษ หรือเพศทางเลือก (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2561) ทั้งนี้ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO (2019) รายงานผลการศึกษาการใช้ความรุนแรงและกลั่นแกล้งในสถานศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก 144 ประเทศ พบว่า นักเรียน 1 ใน 3 คน ถูกเพื่อนกลั่นแกล้ง ทั้งการกลั่นแกล้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต คุณภาพชีวิต และผลการเรียนของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง

การกลั่นแกล้ง (Bully) เป็นการแสดงพฤติกรรมเชิงลบเพื่อทำให้ผู้อื่นเกิดความเจ็บปวดหรือหวาดกลัว โดยสถาบันการศึกษาการดูแลเด็ก รัฐแอตแลนตา ประเทศสหรัฐอเมริกา (ChildCare Education Institute, 2023) ได้แบ่งพฤติกรรมกลั่นแกล้งเป็น 4 ประเภท คือ 1) การกลั่นแกล้งทางร่างกาย (Physical Bullying) เป็นความรุนแรงทางกายภาพ ทั้งการเตะ ต่อย ผลัก ตบ และข่มขู่ด้วยความรุนแรง 2) การกลั่นแกล้งทางวาจา (Verbal Bullying) การเรียกชื่อ ล้อเลียน หรือพูดเหยียดความแตกต่าง 3) การกลั่นแกล้งทางสังคม (Relational Bullying) มีลักษณะการกลั่นแกล้งแบบแอบแฝง เช่น การสร้างข่าวลือ ทำท่าทางล้อเลียน และการไม่ให้เข้าร่วมกลุ่ม และ 4) การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (Cyber Bullying) การกลั่นแกล้งโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ และช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อให้เหยื่อของการกลั่นแกล้งทางออนไลน์รู้สึกโดดเดี่ยว ถูกกีดกันจากเพื่อนฝูง และไม่มีที่หลบซ่อนจากการรุกราน โดยผลของการถูกกลั่นแกล้งทำให้นักเรียนที่ตกเป็นเหยื่อเกิดความวิตกกังวลจนไม่อยากมาโรงเรียน และมีแนวโน้มที่จะคิดฆ่าตัวตายสูงขึ้น ดังนั้น การสร้างความรู้สึกลดอดภัยในโรงเรียนด้วยการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการของนักเรียน สนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้บทบาทหน้าที่ในการเป็นสมาชิกของสังคม (Hyman, 2012) จึงสำคัญต่อการสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) ซึ่งจะส่งผลให้สามารถป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนได้

การป้องกันการกลั่นแกล้งในสถานศึกษาสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย ด้วยเหตุนี้ UNESCO (2024) จึงจัดทำแนวทางการจัดการศึกษาแบบองค์รวมเพื่อความปลอดภัยในการเรียนรู้และการเติบโต (Safe to Learn and Thrive) เพื่อต้องการยุติและป้องกันการใช้ความรุนแรงในสถานศึกษา ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อความปลอดภัยในการเรียนรู้สามารถทำได้หลายแนวทาง ไม่ว่าจะเป็นการใช้มาตรการทางกฎหมาย นโยบาย และกฎระเบียบ การจัดทำหลักสูตรเฉพาะ การจัดกิจกรรม ทั้งการให้คำปรึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงบวก การจัดการศึกษาเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งมีหลากหลายวิธี ทั้งบูรณาการเนื้อหาในหลักสูตรเกี่ยวกับการป้องกันความรุนแรงและการอยู่ร่วมกัน

อย่างปลอดภัย การปลูกฝังทัศนคติและความเชื่อเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ การให้ครูเป็นแบบอย่าง และถ่ายทอดพฤติกรรมในเชิงบวก และการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและอารมณ์ (Social and Emotional Learning: SEL) ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทัศนคติ อารมณ์ พฤติกรรม ความสัมพันธ์กับเพื่อน การมีส่วนร่วมในโรงเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และรู้สึกปลอดภัยในโรงเรียนมากขึ้น (Cipriano et al., 2023) ด้วยเหตุนี้ Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) เสนอไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์สำคัญอย่างยิ่งต่อการป้องกันการกลั่นแกล้ง ซึ่งการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมศิลปะจะช่วยกระตุ้นจินตนาการ ความซาบซึ้งในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น (Empathy) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของทักษะทางสังคมและอารมณ์ (SEL) ที่มีบทบาทในการลดพฤติกรรมรุนแรงและการกลั่นแกล้งในโรงเรียน (CASEL, 2020; UNESCO, 2024)

ศิลปะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากกิจกรรมศิลปะสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ตามช่วงวัย ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การใช้จินตนาการ และการแสดงออกอย่างเสรี (Eisner, 2002) ซึ่งกิจกรรมศิลปะไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสนุกสนานและลดความตึงเครียดจากการเรียนรู้ แต่ยังส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ เข้าใจผู้อื่น และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับเพื่อน (CASEL, 2020; Winner, Hetland, Veenema, & Sheridan, 2007) นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมศิลปะยังเอื้อต่อการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เนื่องจากศิลปะเป็นสื่อในการแสดงความรู้สึก การรับรู้ และการสื่อสารความขัดแย้งภายในจิตใจ กิจกรรมศิลปะจะช่วยสำรวจความรู้สึกของผู้กลั่นแกล้งและผู้ถูกกลั่นแกล้งผ่านกระบวนการทำงานสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถเสริมสร้างพัฒนาการและบรรเทาปัญหาทางอารมณ์ จิตใจ และพฤติกรรมได้ (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา, 2550; The University of Iowa Injury Prevention Research Center, 2019) กิจกรรมศิลปะจึงเหมาะสมต่อการนำมาใช้ในการเรียนรู้เพื่อสร้างความตระหนักรู้ความรู้สึกของตนเอง และสร้างความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือสื่อสารความรู้สึก อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น และป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียน ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ของทุกคนโดยปราศจากการกลั่นแกล้ง

การใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะประเภทต่าง ๆ เป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสงบในจิตใจ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ของตนเอง เกิดทักษะทางสังคม และสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง รวมถึงการปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ (Coholic, 2011) สอดคล้องกับ Olweus, Limber, & Breivik (2019) ที่พบว่า การแสดงออกทางศิลปะประเภทต่าง ๆ สามารถพัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่นให้แก่เด็กนักเรียน การใช้กิจกรรมศิลปะสามารถสร้างความตระหนักรู้ในตนเองและพัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันการกลั่นแกล้งรังแกกันของนักเรียน ดังที่ศูนย์วิจัยป้องกันการบาดเจ็บมหาวิทยาลัยไอโอวา ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดกิจกรรมการป้องกันการกลั่นแกล้งโดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Bullying Prevention Activities) โดยใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อสร้างวัฒนธรรมการไม่ใช้ความรุนแรง ฝึกความอดทน และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (The University of Iowa Injury Prevention Research

Center, 2019) ศิลปะมีบทบาทเป็นสื่อการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และแรงจูงใจในการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันของนักเรียน (สริตา เจือศรีกุล, 2559) สอดคล้องกับเป้าหมาย 4 เสาหลักทางการศึกษาของ UNESCO (Delors et al., 1996) ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) เป็นการเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน หลักการประชาธิปไตย เข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสมานฉันท์

จากที่ได้กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ศิลปะสามารถนำมาใช้ในการป้องกันการกลั่นแกล้ง เนื่องจากศิลปะทำให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเองและสร้างการอยู่ร่วมกันได้ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังต้องการข้อมูลเพื่อนำมากำหนดแนวทางในการนำศิลปะไปใช้ได้จริง ดังนั้น เพื่อให้สามารถประยุกต์การใช้กิจกรรมศิลปะไปสู่การป้องกันการกลั่นแกล้งกัน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาหาแนวทางพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อใช้ในการป้องกันการกลั่นแกล้ง ด้วยการศึกษาสถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งในทัศนะของครูทัศนศิลป์ และการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้ง โดยนำเสนอและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนากิจกรรมกับครูทัศนศิลป์และผู้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ซึ่งการบูรณาการข้อมูลจะทำให้การวิเคราะห์มีความครอบคลุมทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้าง สามารถกำหนดแนวทางกิจกรรมที่เหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนระดับประถมศึกษาสร้างให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้โดยปราศจากการกลั่นแกล้ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาในทัศนะของครูทัศนศิลป์
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ควรจะเป็น
3. เพื่อนำเสนอและประเมินแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนระดับประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาสถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาในทัศนะของครูทัศนศิลป์ และการศึกษา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยแบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังนี้

1. การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการกำหนดแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา

- 1.1 การศึกษาเอกสาร งานวิจัย และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 การศึกษาสถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยการสัมภาษณ์ครูทัศนศิลป์
- 1.3 การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

2. การวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา

- 2.1 การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้ง โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการวิจัยระยะที่ 1 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นแนวทาง
- 2.2 การนำเสนอและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดกิจกรรม โดยการจัดประชุมนำเสนอสู่ผู้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3. ประชากรและตัวอย่างในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามระยะการวิจัย ดังนี้

- 3.1 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยระยะที่ 1 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือ ครูทัศนศิลป์จากโรงเรียนระดับประถมศึกษา และกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาสถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา คือ ครูทัศนศิลป์จากโรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยเป็นครูผู้สอนวิชาทัศนศิลป์ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนทัศนศิลป์ไม่ต่ำกว่า 3 ปี และยินดีเข้าร่วมกับวิจัยด้วยการให้สัมภาษณ์ จำนวนทั้งสิ้น 5 คน เกณฑ์คัดออก คือ ครูไม่สะดวกในการให้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยพิจารณาการอึดตัวของข้อมูลเมื่อพบว่า ประสบการณ์ แนวคิด และข้อเสนอแนะที่ได้จากครูทัศนศิลป์มีความสอดคล้องกันและไม่มีความใหม่เพิ่มเติมในประเด็นหลักของการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมที่ควรจะเป็น กลุ่มเป้าหมายจำนวนทั้งสิ้น 8 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญศิลปศึกษาเป็นผู้มีประสบการณ์การสอนด้านศิลปศึกษาไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญศิลปะบำบัดเป็นผู้มีประสบการณ์การทำงานด้านศิลปะบำบัดไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญจิตวิทยาเด็กเป็นผู้มีประสบการณ์การทำงานด้านจิตวิทยาเด็กไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการทำงานออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน เกณฑ์คัดออก คือ ผู้เชี่ยวชาญไม่สะดวกในการให้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยพิจารณาการอึดตัวของข้อมูล เมื่อมุมมองและความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญครอบคลุมประเด็นการวิจัยและสอดคล้องในสาระสำคัญ ทำให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม

3.2 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยระยะที่ 2

ผู้ให้ข้อมูลในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนากิจกรรม คือ ผู้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ จำนวนทั้งสิ้น 59 คน ประกอบด้วย 1) ครูผู้สอนวิชาทัศนศิลป์ที่สอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์การสอนทัศนศิลป์ไม่ต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 45 คน 2) ครูระดับประถมศึกษา มีประสบการณ์การสอนไม่ต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 10 คน และ 3) นักศึกษาศิลปศึกษา มีประสบการณ์การฝึกสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 4 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบสัมภาษณ์สำหรับครูทัศนศิลป์ เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างใช้ในการเก็บข้อมูลทัศนะของครูทัศนศิลป์เกี่ยวกับสถานการณ์การกลั่นแกล้งกันและแนวคิดต่อการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา

4.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้ในการเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ควรจะเป็น

4.3 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง โดยการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับครูทัศนศิลป์และผู้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์สำหรับครูทัศนศิลป์ แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญ และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) พิจารณาความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับจุดประสงค์ แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 1.00

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูทัศนศิลป์และผู้เชี่ยวชาญ คัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด ติดต่อขอความร่วมมือในการวิจัย และผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์ครูทัศนศิลป์และผู้เชี่ยวชาญตามวันเวลาที่ได้นัดหมาย ส่วนการเก็บข้อมูลจากการประชุมสนทนากลุ่มเพื่อนำเสนอ และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดกิจกรรมกับครูทัศนศิลป์และผู้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ เพื่อบรรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อกิจกรรม

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูทัศนศิลป์และผู้เชี่ยวชาญ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจัดหมวดหมู่จำแนกตามเนื้อหาเพื่อหาความถี่ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนากิจกรรมด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และ 2) การวิเคราะห์ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการศึกษาสถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาในทัศนะของครูทัศนศิลป์

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์การกลั่นแกล้งกันของนักเรียนประถมศึกษา โดยรวมครูทัศนศิลป์มีประสบการณ์ที่สอดคล้องกันว่า รูปแบบการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนส่วนใหญ่จะเป็นการกลั่นแกล้งทางสังคม ด้วยการกีดกันออกจากกลุ่ม การทำลายความมั่นใจ การทำให้อึดอัดใจ หรือการกีดกันออกจากกลุ่มเนื่องจากฐานะที่แตกต่างกัน การขาดความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน หรือถูกกีดกันเพราะเป็นเด็กพิเศษ กลั่นแกล้งทางร่างกายด้วยการไล่ตี ขัดขาน หรือข่วน แต่ยังไม่ถึงกับบาดเจ็บรุนแรง และกลั่นแกล้งทางวาจาด้วยการพูดล้อเลียนเพื่อความขบขัน ส่วนการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์เริ่มมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ในการกลั่นแกล้งกันในบางโรงเรียน เช่น การทะเลาะทางเฟซบุ๊ก (Facebook) หรือการตั้งกลุ่มต่อต้านในแอปพลิเคชันไลน์ (Line)

ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ครูทัศนศิลป์ จัดหมวดหมู่จำแนกเนื้อหาเพื่อหาความถี่เกี่ยวกับประเด็นการกลั่นแกล้ง สัญญาณที่บ่งบอกว่านักเรียนถูกกลั่นแกล้ง คุณลักษณะของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง และคุณลักษณะของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าความถี่ของความคิดเห็นของครูทัศนศิลป์เกี่ยวกับประเด็นในการกลั่นแกล้ง สัญญาณที่บ่งบอกว่านักเรียนถูกกลั่นแกล้ง คุณลักษณะของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง และคุณลักษณะของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง

หัวข้อ	ความคิดเห็น	จำนวน
ประเด็น	การล้อเลียนเพื่อความสนุกสนาน ล้อเลียนปมด้อย เช่น รูปร่างหน้าตา	5
	ล้อชื่อที่ตลกขบขัน หรือเพศสภาพ	
สัญญาณ	ใช้ความรุนแรงเพราะปมด้อยหรือความก้าวร้าวของตนเอง	2
	นักเรียนส่วนใหญ่จะแจ้งครูหรือผู้ปกครอง เมื่อถูกกลั่นแกล้ง	3
	เก็บตัว ไม่อยากเข้าสังคม ซึมเศร้า ไม่อยากมาโรงเรียน	2
	พฤติกรรมก้าวร้าวขึ้นและรังแกเพื่อนกลับ	2
ผู้กลั่นแกล้ง	รู้สึกว่าตัวเองไม่มีความสำคัญ จึงต้องการเรียกร้องความสนใจ	4
	เป็นคนที่ไม่เชื่อมั่นในความคิดของตัวเอง นิยมก้าวร้าว	4
ผู้ถูกกลั่นแกล้ง	นักเรียนที่มีพฤติกรรมเป็นกลุ่มเพศทางเลือก LGBTQ	4
	เป็นคนที่เก็บตัว ไม่กล้าแสดงออก และพัฒนาการช้า	3

จากตารางที่ 1 แสดงความคิดเห็นจากประสบการณ์ของครูทัศนศิลป์ระดับประถมศึกษา พบว่า ประเด็นในการกลั่นแกล้งส่วนใหญ่จะเป็นการล้อเลียนเพื่อความสนุกสนานเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา ล้อชื่อ หรือเพศสภาพ โดยเมื่อนักเรียนถูกกลั่นแกล้งส่วนใหญ่จะแจ้งครูหรือผู้ปกครอง นักเรียนบางส่วนจะเก็บตัว ซึมเศร้า และไม่ยอมมาโรงเรียน บางส่วนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว นักเรียนที่กลั่นแกล้งผู้อื่นส่วนใหญ่ ต้องการเรียกร้องความสนใจเพราะรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองไม่มีความสำคัญ ส่วนนักเรียนประถมศึกษาที่ถูกกลั่นแกล้ง ส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มเพศทางเลือก รองลงมาเป็นคนเก็บตัว ไม่กล้าแสดงออก และนักเรียนที่มีพัฒนาการช้า

ผลการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งในทัศนะของครู ทัศนศิลป์สามารถสรุปได้ว่า ครูไม่ได้กำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะเพื่อให้นักเรียนเข้าใจตนเองและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น แต่มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเนื้อหาสาระการเรียนรู้จะสอดแทรก เรื่องความงามที่แตกต่างและการฝึกวิจารณ์งานศิลปะ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนการสอนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและนักเรียน ให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็น ฝึกปฏิบัติสร้างสรรค์ งานศิลปะที่หลากหลาย และนักเรียนมีส่วนร่วมกำหนดประเด็นที่สนใจ ครูเห็นว่ากิจกรรมศิลปะมีประโยชน์ ต่อการป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียน เนื่องจากศิลปะมีรูปแบบที่หลากหลาย สามารถสอดแทรกเนื้อหา ที่ช่วยเปิดมุมมองใหม่ เห็นความแตกต่างของความสนใจของตนเองและผู้อื่น โดยปัญหาและอุปสรรคของการใช้ กิจกรรม คือ ภาระงานของครูและเวลาเรียนที่น้อย ครูทัศนศิลป์จึงมีความเห็นว่า ครูผู้สอนทุกรายวิชา ควรเห็นความสำคัญและร่วมมือกันป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียน และกิจกรรมศิลปะที่ป้องกันการกลั่นแกล้ง จะต้องมีความหลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ค้นหาคำตอบและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

2. ผลการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ เพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ควรจะเป็น

ผลการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมสามารถสรุปได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีมุมมองต่อการกลั่นแกล้งของนักเรียนว่า ปัญหาพฤติกรรมการกลั่นแกล้งผู้อื่นของเด็ก มักจะเกิดจากกระบวนการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และลักษณะทางธรรมชาติของเด็ก ซึ่งหากเด็กไม่ได้ผ่านการอบรมเลี้ยงดูที่ดี เด็กที่กลั่นแกล้งผู้อื่นจะกระทำพฤติกรรมเพื่อเรียกร้องความสนใจ เพื่อบรรเทาความรู้สึก หรือเพื่อความสนใจ เนื่องจากเด็กแต่ละคนจะมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการอารมณ์ของตนเองและไม่กลั่นแกล้งผู้อื่น ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น สอดคล้องกันว่า กิจกรรมศิลปะสามารถป้องกันการกลั่นแกล้งในมิติด้านอารมณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเอง ยอมรับความรู้สึกตัวเองได้ โดยสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของตนเองผ่านการสร้างงานศิลปะและกิจกรรมศิลปะ จะช่วยพัฒนามิตินด้านจิตใจ กล่อมเกลางจิตใจ เกิดความเข้าใจในตนเอง นอกจากนี้กิจกรรมศิลปะแบบกลุ่ม สามารถพัฒนามิตินด้านสังคม ให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงผลกระทบของพฤติกรรมตนเองที่มีต่อผู้อื่น โดยผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ จัดหมวดหมู่จำแนกเนื้อหาเพื่อหาความถี่เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของ กิจกรรม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าความถี่ของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของกิจกรรม

หัวข้อ	ความคิดเห็น	จำนวน
หัวข้อ	จุดมุ่งหมาย ควรเป็นบรรยากาศเชิงบวก สนุก และผ่อนคลาย	5
	การทำกิจกรรมกลุ่มให้เกิดการแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน	4
	ให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึก และการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์	4
	เนื้อหา	
	เนื้อหาตามหลักสูตรคงไว้ตามแผนเดิม โดยอาจจะบูรณาการกับประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการมุ่งเน้น	6
	การคิดหัวข้อที่เป็นประเด็นกลาง ๆ ที่อยู่ใกล้กับตัวเด็ก	4
	การคิดหัวข้อให้สะท้อนทั้งในมุมมองของตัวนักเรียนเอง และการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	4

จากตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพบว่า จุดมุ่งหมายสำคัญของกิจกรรมศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้ง คือ กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นบรรยากาศเชิงบวก สนุก และผ่อนคลาย รองลงมาเป็นการทำกิจกรรมกลุ่ม และการให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึกและการวิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ โดยเนื้อหาการเรียนรู้ของกิจกรรมให้คงตามหลักสูตรโดยบูรณาการหรือประยุกต์ใช้กับประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ โดยให้นักเรียนได้สะท้อนความคิดและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันต้องสร้างให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการคิดของนักเรียน โดยเริ่มจากการที่ครูและผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลายและให้นักเรียนมีส่วนร่วม ใช้คำถามปลายเปิด บูรณาการเนื้อหาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ เปิดโอกาสให้นักเรียนทำงานร่วมกัน มุ่งเน้นให้นักเรียนนับถือและเกิดเจตคติที่ดีต่อตนเอง สื่อประกอบการจัดกิจกรรมสามารถใช้อุปกรณ์ศิลปะทั่วไปที่สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรม ควรเป็นบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก การประเมินผลควรใช้เกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ (Rubrics) ที่มีความหลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ประเมินผลงานของเพื่อนร่วมชั้น กำหนดกติกาให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นโดยไม่ล้อเลียนผู้อื่น

นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่า กิจกรรมเพิ่มเติมเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งควรเป็นกิจกรรมในรูปแบบการบูรณาการกับรายวิชาต่าง ๆ โดยควรนำกิจกรรมไปใช้กับครูผู้สอนก่อน เพื่อให้ครูเกิดความรู้ใหม่และเข้าใจในการนำไปใช้จริง ควรทำโปรแกรมป้องกันการกลั่นแกล้งโดยร่วมกับนักจิตวิทยาสร้างระบบเฝ้าระวังให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลสำหรับนักเรียนที่มีปัญหา และสร้างกลุ่มไฝดีให้นักเรียนผลักดันกันทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ และควรสร้างความเป็นตัวตนให้กับนักเรียน ให้เกิดความเคารพและภาคภูมิใจในตนเอง ด้วยการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกโดยเริ่มจากครอบครัวและโรงเรียน

3. ผลการพัฒนา นำเสนอ และประเมินแนวทางการพัฒนาจิกรรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.1 ผลการพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา

การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ครูทัศนศิลป์ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เป็นแนวทางทางการพัฒนาจิกรรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย หลักการและจุดมุ่งหมาย เนื้อหาการเรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรม สื่อประกอบกิจกรรม การประเมินผล และปัจจัยสนับสนุนการจัดกิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

หลักการและจุดมุ่งหมายของกิจกรรม คือ การใช้กิจกรรมศิลปะเป็นสื่อกลางเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ (SEL) มุ่งเน้นให้ศิลปะเป็นสะพานเชื่อมความรู้สึกภายในของนักเรียน ผ่านการแสดงออกทางศิลปะด้วยความรู้สึกลดอดภัย ไม่ถูกตัดสิน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง กิจกรรมออกแบบมาเพื่อพัฒนาให้นักเรียนเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เคารพและมีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น (Respect) มีความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) การจัดกิจกรรมมุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ (Experiential Learning) ตามแนวคิดของ Kolb (1984) ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมศิลปะ โดยกิจกรรมเน้นการสังเกตตนเอง ฝึกควบคุมอารมณ์ และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้คำถามปลายเปิด การสะท้อนคิด และการร่วมมือในกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ผ่านการให้ข้อมูลย้อนกลับและการเสริมแรงทางบวก

เนื้อหาการเรียนรู้ของกิจกรรมเป็นไปตามหลักสูตรโดยเชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการให้นักเรียนเรียนรู้โดยยกกรณีศึกษา (Case Study) หรือกำหนดสถานการณ์ (Situation) เพื่อให้นักเรียนสามารถคิดโยงความสัมพันธ์ (Relational Thinking) กับเรื่องราวในชีวิตประจำวันของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1978) ที่เน้นบทบาทของบริบททางสังคมและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้นักเรียนเคารพและมีเจตคติที่ดีต่อตนเอง ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจความแตกต่างของนักเรียน และมอบหมายงานที่เหมาะสมกับนักเรียนให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มุ่งเน้นการรับรู้เพื่อความเข้าใจตนเอง การแสดงความรู้สึก ผ่านการทำงานศิลปะ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสะท้อนคิด และการเสริมแรงทางบวก โดยผู้วิจัยสังเคราะห์กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 5 กระบวนการ (5Rs) ดังนี้

3.1.1 การรับรู้ข้อมูล (Recognition) พัฒนาการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ (CASEL, 2020) ผู้เรียนจะได้รับการกระตุ้นให้รู้จักสังเกตความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเอง โดยครูใช้คำถามปลายเปิดเพื่อส่งเสริมการสะท้อนอารมณ์

3.1.2 การปลดปล่อย (Release) การให้นักเรียนแสดงอารมณ์และความรู้สึกผ่านการสร้างสรรค์งานศิลปะ ซึ่งศิลปะสามารถช่วยลดความเครียดและเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร (Malchiodi, 2005)

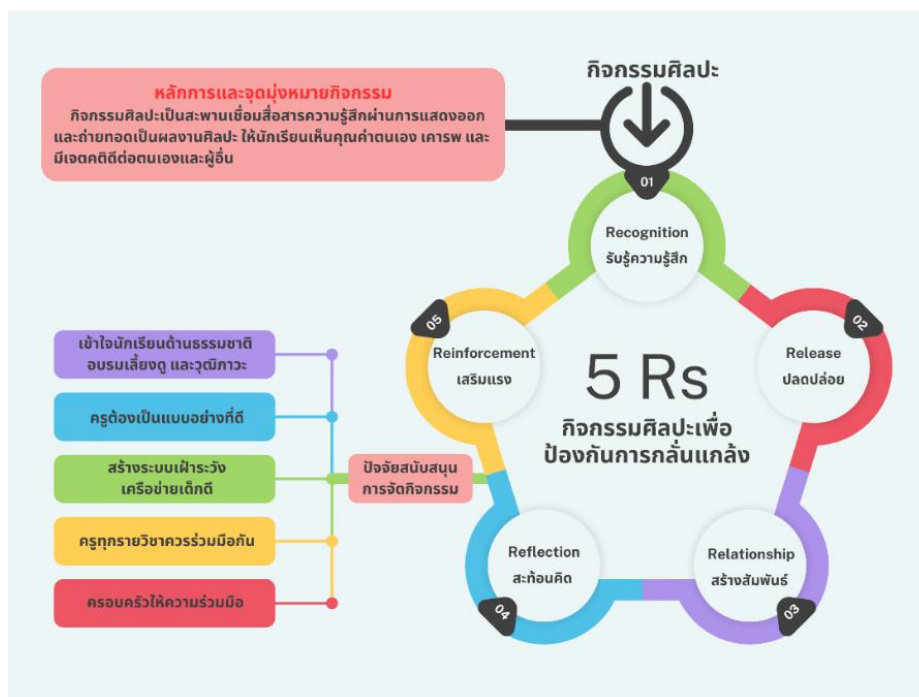
3.1.3 การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Relationship) มุ่งเน้นทักษะความสัมพันธ์ (Relationship Skills) ให้นักเรียนเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น การแบ่งปัน และการฟังอย่างเข้าใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม (CASEL, 2020; Vygotsky, 1978)

3.1.4 การสะท้อนคิด (Reflection) พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และเห็นคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น โดยการวิจารณ์ผลงานศิลปะอย่างสร้างสรรค์

3.1.5 การเสริมแรงทางบวก (Reinforcement) ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงทางบวกจากครูผู้สอน ตลอดการทำกิจกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Skinner (1953) ที่เน้นการใช้การเสริมแรงเพื่อสนับสนุนพฤติกรรมพึงประสงค์

สื่อและอุปกรณ์การจัดกิจกรรมสามารถใช้อุปกรณ์ศิลปะทั่วไปที่สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้และกิจกรรม โดยจะต้องมีความหลากหลาย เหมาะสมกับช่วงชั้น และกระตุ้นความสนใจของนักเรียน บรรยากาศและสภาพแวดล้อมการจัดกิจกรรมต้องเป็นบรรยากาศเชิงบวก สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนและนักเรียน เพื่อให้ห้องเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัย เคารพความคิดเห็น เปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึกของตนเอง รวมถึงแสดงความคิดเห็นต่อผลงานของเพื่อน ภายใต้กติกาไม่ล้อเลียนกัน ครูควรใช้เกณฑ์ประเมินผล การเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยอาจแบ่งการประเมินผลเป็น 3 ด้าน คือ 1) พฤติกรรม เพื่อประเมินการมีส่วนร่วม และพฤติกรรมการเรียนรู้ 2) ผลงานศิลปะ เพื่อประเมินผลงาน ความคิดสร้างสรรค์ และเนื้อหาของผลงานที่สัมพันธ์กับหัวข้อ และ 3) ความสำเร็จส่วนบุคคล เพื่อประเมินพัฒนาการ หรือสิ่งที่นักเรียนทำได้

ปัจจัยสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ 1) ความเข้าใจที่มีต่อนักเรียน 3 ประการ ได้แก่ ธรรมชาติของนักเรียน (Nature) การอบรมเลี้ยงดู (Nurture) และวุฒิภาวะของนักเรียน (Mature) 2) ครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี 3) โรงเรียนและหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ควรสร้างระบบเฝ้าระวัง และเครือข่ายได้ดี 4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกรายวิชาควรร่วมมือกัน และ 5) ครอบครัวต้องให้ความร่วมมือในการดูแลและต้องเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ เพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนระดับประถมศึกษา

3.2 ผลการนำเสนอและการประเมินผลแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ผู้วิจัยได้นำแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษานำเสนอต่อครูทัศนศิลป์ ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และผู้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์จำนวน 59 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทาง โดยผลการประเมินพบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทาง โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46, SD = .63$) และผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทาง โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22, SD = .75$) ผลการประเมินกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58, SD = .56$) ส่วนความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41, SD = .72$) รองลงมาคือ สื่อประกอบการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53, SD = .72$) ส่วนความเป็นไปได้ของแนวทางการใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29, SD = .85$) โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ข้อ	รายการ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
		$\bar{X}$	<i>SD</i>	แปล	$\bar{X}$	<i>SD</i>	แปล
1	หลักการและจุดมุ่งหมายของกิจกรรม	4.49	.59	มาก	4.15	.76	มาก
2	เนื้อหาสาระการเรียนรู้ของกิจกรรม	4.44	.62	มาก	4.24	.72	มาก
3	กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.58	.56	มากที่สุด	4.41	.72	มาก
4	สื่อประกอบการจัดกิจกรรม	4.53	.72	มากที่สุด	4.29	.85	มาก
5	บรรยากาศและสภาพแวดล้อม	4.44	.67	มาก	4.19	.77	มาก
6	การประเมินผลการเรียนรู้	4.45	.62	มาก	4.15	.76	มาก
7	ปัจจัยสนับสนุนการจัดกิจกรรม	4.32	.65	มาก	4.10	.68	มาก
รวม		4.46	.63	มาก	4.22	.75	มาก

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา แบ่งเป็น 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาในทัศนะของครูทัศนศิลป์

จากการศึกษาสถานการณ์การกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาจากการสัมภาษณ์ครูสรุปได้ว่า การกลั่นแกล้งส่วนใหญ่มีรูปแบบการกลั่นแกล้งทางร่างกาย กีดกันออกจากกลุ่ม ล้อเลียน และกลั่นแกล้งทางไซเบอร์แล้วมาทะเลาะกันต่อที่โรงเรียน สอดคล้องกับสถาบันการศึกษาการดูแลเด็ก รัฐแอตแลนตา ประเทศสหรัฐอเมริกา (ChildCare Education Institute, 2023) ที่แบ่งการกลั่นแกล้งเป็น 4 ประเภท คือ กลั่นแกล้งทางร่างกาย วาจา สังคม และไซเบอร์ โดยการกลั่นแกล้งส่วนใหญ่เป็นการพูดจาล้อเลียนเพื่อความสนุกสนาน มีเนื้อหาเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา เพศสภาพ หรือปมด้อยของผู้อื่น นักเรียนที่กลั่นแกล้งผู้อื่นส่วนใหญ่ต้องการเรียกร้องความสนใจ ส่วนนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งส่วนใหญ่จะเป็นคนที่เก็บตัว กลุ่มเพศทางเลือก และพัฒนาการช้า สอดคล้องกับรายงานของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ที่พบว่า ประเทศไทยมีสถิติเด็กถูกกลั่นแกล้งในสถานศึกษา ปีละกว่า 600,000 คน นักเรียนในกลุ่มที่มีครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง หรือป่วยเป็นโรคทางจิตเวช มักจะเป็นผู้กลั่นแกล้งรังแก ส่วนนักเรียนที่มีความเสี่ยงต่อการถูกรังแก คือ กลุ่มที่มีพัฒนาการช้า เด็กพิเศษ หรือเพศทางเลือก (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2561)

จากผลการวิเคราะห์แนวคิดในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนประถมศึกษาจากการสัมภาษณ์ครูที่ศัลป์พบว่า กิจกรรมศิลปะมีประโยชน์ต่อการป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนเนื่องจากศิลปะมีรูปแบบที่หลากหลาย สามารถสอดแทรกเนื้อหาที่ช่วยเปิดมุมมองและแนวคิดของนักเรียนส่งผลให้เห็นความแตกต่างของความสนใจของตนเองและผู้อื่น การใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะประเภทต่าง ๆ จึงเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสงบในจิตใจ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ของตนเอง เกิดทักษะทางสังคม และสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง รวมถึงการปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ (Coholic, 2011) ศิลปะจึงทำหน้าที่เป็นพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจที่เอื้อต่อการสื่อสารความรู้สึก การควบคุมอารมณ์ และการพัฒนาทักษะการปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันพฤติกรรมการกลั่นแกล้งในระยะยาว (CASEL, 2020; Malchiodi, 2005)

2. ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ควรจะเป็น

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษาพบว่า ปัญหาการกลั่นแกล้งเป็นพฤติกรรมที่มีรากฐานจากบริบททางครอบครัว สภาพแวดล้อม และการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977) ในทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่ระบุว่า พฤติกรรมของเด็กเกิดจากการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลรอบข้าง โดยเฉพาะผู้ใหญ่หรือบุคคลต้นแบบที่ใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ครู หรือเพื่อน

ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ ใจดี และสังคม ผ่านการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ช่วยให้นักเรียนสะท้อนอารมณ์ ลดความเครียด เข้าใจตนเอง และผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ (CASEL, 2020) ที่เน้นการส่งเสริมความเข้าใจในตนเอง การจัดการอารมณ์ และการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก สอดคล้องกับ Winner et al. (2007) ที่เสนอว่า กิจกรรมศิลปะเอื้อต่อการกล่อมเกลาจิตใจ และพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนและสังคม ทั้งยังส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ตรงของผู้เรียน

ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรเป็นกิจกรรมที่มีบรรยากาศเชิงบวก สนุก ผ่อนคลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดและทำงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างความรู้ทางสังคม (Vygotsky, 1978) ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างความหมายร่วมระหว่างผู้เรียน ในด้านการประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นการสะท้อนความคิด และการประเมินตนเองและเพื่อน โดยมีกติกาเชิงบวก สะท้อนแนวทางการประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) และการเสริมสร้างทักษะทางจริยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้การให้ครูและผู้ปกครองเป็นต้นแบบเชิงบวก สอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO (2024) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย และควรมีการร่วมมือกับนักจิตวิทยาเพื่อสร้างระบบเฝ้าระวังและให้คำปรึกษารายบุคคล รวมถึงการสร้างกลุ่มไฝดีเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมสร้างสรรค์

3. แนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งของนักเรียนระดับประถมศึกษา

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะเพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งกันของนักเรียนระดับประถมศึกษา มุ่งเน้นการใช้กิจกรรมศิลปะเป็นเครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมและลดการกระทำความรุนแรง ศิลปะมีความสำคัญในฐานะสะพานเชื่อมความรู้สึกภายในของนักเรียน ผ่านการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ โดยเน้นบรรยากาศที่ปลอดภัย ไม่ถูกตัดสิน และส่งเสริมการเข้าใจตนเอง และผู้อื่น ดังที่ Michael (1984) เสนอว่า ศิลปะเป็นวิถีทางแห่งการแสดงออกถึงอารมณ์ แนวคิด และการรับรู้ของมนุษย์ โดยหลักการของแนวทางสอดคล้องกับแนวคิดของ Kolb (1984) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสังเกตตนเอง ควบคุมอารมณ์ และพัฒนาการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ ผ่านการใช้คำถามปลายเปิด การทำงานกลุ่ม และการสะท้อนคิดเชิงบวก

กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องตามองค์ประกอบการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ของ CASEL (2020) โดยขั้นตอนที่ 1 การรับรู้ เป็นการพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ทางอารมณ์ นักเรียนได้เรียนรู้การรับรู้ความรู้สึก ความคิด และสภาวะทางอารมณ์ของตนเอง ผ่านคำถามปลายเปิดที่เปิดโอกาสให้สะท้อนความรู้สึก สะท้อนแนวคิดของ Vygotsky (1978) ที่ว่า ภาษาและการสนทนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการรู้จักตนเอง ขั้นตอนที่ 2 การปลดปล่อย เพื่อพัฒนาทักษะการจัดการตนเอง (Self-Management) นักเรียนได้ระบายอารมณ์หรือความตึงเครียดอย่างสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมศิลปะ ดังแนวคิดของ Skinner (1953) ที่ว่า พฤติกรรมที่เหมาะสมควรได้รับการส่งเสริมในสภาพแวดล้อมที่ไม่ตัดสิน ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ ผ่านการทำงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างสรรค์ผลงานร่วมกัน ดังที่ Vygotsky (1978) เสนอว่า พัฒนาการของเด็กเกิดจากการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนคิด เป็นการพัฒนาทักษะการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง นักเรียนจะสะท้อนสิ่งที่เรียนรู้ ความรู้สึก และผลของพฤติกรรมของตนเองผ่านการพูด เขียน หรือวาดภาพ ตรงกับแนวคิดของ Kolb (1984) ที่เห็นว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นผ่านการสะท้อนประสบการณ์ ขั้นตอนที่ 5 การเสริมแรงทางบวก ตามแนวคิดของ Skinner (1953) และ Bandura (1977) โดยเน้นให้ครูให้กำลังใจ การชื่นชมความพยายาม และการยกย่องพฤติกรรมที่เหมาะสมของนักเรียน ซึ่งช่วยสร้างวัฒนธรรมเชิงบวกในห้องเรียน และสนับสนุนให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่ดีอย่างยั่งยืน

การใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อพัฒนาให้นักเรียนเห็นคุณค่า เคารพ และมีเจตคติที่ดีต่อตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Coholic (2011) ที่ว่า กิจกรรมศิลปะสามารถสร้างความสงบภายในจิตใจ พัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง และช่วยให้เยาวชนเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ตนเอง ขณะเดียวกันการฝึกทำความเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นก็มีส่วนช่วยในการลดพฤติกรรมก้าวร้าว สอดคล้องกับ Eisenberg (2006) ที่กล่าวว่า ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเอื้อสังคม (Prosocial) สอดคล้องกับ Olweus et al. (2019) ที่พบว่า การแสดงออกทางศิลปะประเภทต่าง ๆ สามารถพัฒนาความรู้สึก

เห็นอกเห็นใจผู้อื่นได้ ดังที่ศูนย์วิจัยป้องกันการบาดเจ็บ มหาวิทยาลัยไอโอวา ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดกิจกรรมการป้องกันการกลั่นแกล้งโดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Bullying Prevention Activities) โดยใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อสร้างวัฒนธรรมการไม่ใช้ความรุนแรง ฝึกความอดทน และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (The University of Iowa Injury Prevention Research Center, 2019) ด้วยเหตุนี้การใช้กิจกรรมศิลปะจึงสามารถสร้างความตระหนักรู้ในตนเองและพัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันการกลั่นแกล้งรังแกกันของนักเรียน

ปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จของการจัดกิจกรรมนี้ จำเป็นต้องมีความเข้าใจธรรมชาติของนักเรียนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านพันธุกรรม วุฒิภาวะ และสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2549) ที่ระบุว่า คุณภาพของความคิดและพฤติกรรมขึ้นกับปัจจัยทางชีวภาพและการเรียนรู้ ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่าง สร้างบรรยากาศปลอดภัย เปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึก และให้ข้อมูลย้อนกลับที่สร้างแรงจูงใจ ในขณะที่ครอบครัว โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันสร้างระบบเฝ้าระวังและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. การนำแนวทางการพัฒนากิจกรรมไปใช้ ควรมีการปรับปรุงแบบของกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละช่วงวัยและระดับชั้น
2. การนำแนวทางไปใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่ม ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงประสบการณ์ส่วนบุคคลของนักเรียน ทั้งด้านพื้นฐานครอบครัว เพศสภาพ และบุคลิกภาพของนักเรียน เป็นต้น
3. หากนำผลการวิจัยไปใช้ในทางปฏิบัติ ควรมีการทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จัดกิจกรรมจริง เนื่องจากผลที่ได้เป็นเพียงแนวทางการพัฒนากิจกรรม

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2550). *ศิลปะบำบัด ศาสตร์และศิลป์แห่งการบำบัด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2549). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สรिता เจือศรีกุล. (2559). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2561). *เด็กไทยถูกแกล้งใน ร.ร.สูงสุด อันดับ 2 ของโลก*. สืบค้น 25 พฤษภาคม 2664, จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/275069>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- ChildCare Education Institute. (2023). *Types of bullying: How to recognize and stop bullying in the classroom*. Retrieved October 3, 2023, from <https://www.cceionline.com>
- Cipriano, C., Strambler, M. J., Naples, L. H., Ha, C., Kirk, M., Wood, M.,...Durlak, J. (2023). The state of evidence for social and emotional learning: A contemporary meta-analysis of universal school-based SEL interventions. *Child Development*, 94(5), 1181–1204. Retrieved July 23, 2024, from <https://doi.org/10.1111/cdev.13968>
- Coholic, D. A. (2011). Exploring the feasibility and benefits of arts-based mindfulness-based practices with young people in need. *Child & Youth Care Forum*, 40(4), 303–317.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2020). *CASEL's SEL framework: What are the core competence areas and where are they promoted?* Retrieved October 3, 2023, from <https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/>
- Delors, J., Al Mufti, I., Amagi, I., Carneiro, R., Chung, F., Geremek, B.,...Zhou, N. (1996). *Learning: The treasure within: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*. Paris, France: UNESCO.
- Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Eisenberg, N. (2006). Empathy-related responding and prosocial behaviour. In G. R. Bock & J. A. Goode (Eds.), *Empathy and fairness* (Vol. 278, pp. 71–80). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470030585.ch6>
- Hyman, S. (2012). The school as a holding environment. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 11(3), 205–216. <https://doi.org/10.1080/15289168.2012.704871>
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Malchiodi, C. A. (2005). *The art therapy sourcebook*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Michael, J. A. (1984). *Art and adolescence: Teaching art at the secondary level*. New York, NY: Teachers College Press.
- Olweus, D., Limber, S. P., & Breivik, K. (2019). Addressing specific forms of bullying: A large-scale evaluation of the Olweus Bullying Prevention Program. *Journal of Bullying Prevention*, 1(1), 70–84. <https://doi.org/10.1007/s42380-019-00009-7>
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York, NY: Free Press.

The University of Iowa Injury Prevention Research Center. (2019). *Art & expression* [arts-based intervention resource]. Retrieved May 3, 2022, from <https://rb.gy/3d2a3z>

UNESCO. (2019). *Behind the numbers: Ending school violence and bullying*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO. (2024). *Safe to learn and thrive: Ending violence in and through education*. Retrieved July 23, 2024, from <https://doi.org/10.54675/LUPY3293>

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Winner, E., Hetland, L., Veenema, S., & Sheridan, K. (2007). *Studio thinking: The real benefits of visual arts education*. New York, NY: Teachers College Press.